

SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNNAN LAUSUNTO 3/2005 vp

Valtioneuvoston selvitys Lissabonin strategian välitarkastelusta

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Suuri valiokunta on 27 päivänä lokakuuta 2004 lähettänyt valtioneuvoston selvityksen, 10 päivänä joulukuuta 2004 jatkokirjelmän 1. VNK 03.12.2004 sekä 11 päivänä helmikuuta 2005 jatkokirjelmän 2. VNK 10.02.2005 Lissabonin strategian välitarkastelusta (E 84/2004 vp) sosiaali- ja terveysvaliokunnalle mahdollisia toimenpiteitä varten.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- ylijohtaja Kari Välimäki, EU-asiain päällikkö Hanna Rinkineva ja ylitarkastaja Noora Heinonen, sosiaali- ja terveysministeriö
- tutkija Elina Palola, Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus
- tutkimusprofessori Jaakko Kiander, Valtion taloudellinen tutkimuskeskus VATT
- pääsihteeri Leif Rönneberg, Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.

VALTIONEUVOSTON SELVITYS

Ehdotus

Lissabonin strategiaa on toteutettu Euroopan yhteisössä vuodesta 2000 lähtien. Eurooppa-neuvosto asetti maaliskuussa 2004 korkean tason työryhmän valmistelemaan Lissabonin strategian välitarkistusta, koska sen toteuttamisessa ei ole edetty riittävästi strategian tavoitteiden saavuttamiseksi. Wim Kokin työryhmän raportti esiteltiin marraskuun 2004 Eurooppa-neuvostossa.

Maaliskuun Eurooppa-neuvostossa, jolle komissio antoi ns. kevätraporttinsa 2.2.2005, keskitytään Lissabonin strategian välitarkistukseen. Välitarkistuksella pyritään vauhdittamaan strategian toimeenpanoa ja täsmentämään sen ydintavoitteita.

Kevätraportissaan komissio esittää, että uudistetun Lissabonin strategian tulisi keskittyä kasvuun ja työllisyyteen. Komissio perustelee Lissabonin strategian uudistamistarvetta tavoitteista jälkeenjäämisellä ja ikääntymisen ja globalisaation haasteisiin vastaamisella. Lissabonin strategian kohdentaminen uudelleen kasvuun ja työllisyyteen on komission mukaan täysin yhteensopiva kestävän kehityksen tavoitteiden kanssa. Ehdotettujen toimien odotetaan vahvistavan EU:n kykyä edistää unionin ympäristö- ja sosiaalitavoitteita. Erityinen haaste on kuitenkin määrittää sellainen strategia, jonka avulla tartutaan niihin alueisiin, joilla EU suoriutuu heikosti: esimerkkeinä erityisesti pysähtynyt kasvu ja riittämätön työpaikkojen luominen. Tämä edellyttää tehokasta Lissabonin strategian

toimeenpanoa ja sen hallinnointiin liittyviä radikaaleja uudistuksia.

Komissio korostaa, että vakaa makrotaloudellinen toimintaympäristö on perusedellytys kasvupotentiaalin lisäämiselle ja työpaikkojen syntymiselle. Julkisen talouden terveen rahoitusaseman saavuttaminen ja säilyttäminen on avainasemassa, jotta talouspolitiikka voisi tukea kasvua ja vakautta.

Komissio suosittelee kevään Eurooppa-neuvostoa käynnistämään uuden kumppanuuden, hyväksymään yhteisön Lissabon-toimintaohjelman ja pyytämään jäsenmaita laatimaan kansalliset Lissabon-toimintaohjelmat sekä hyväksymään ehdotetut Lissabonin strategian hallinnointiuudistukset.

Valtioneuvoston kanta

Valtioneuvoston 1. jatkokirjelmä sisältää valtioneuvoston kannan Wim Kokin työryhmän raporttiin ja 2. jatkokirjelmässä esitetään kanta komission kevätraporttiin ja siinä esitettyihin ehdotuksiin sekä täydennetään aikaisempia kannanottoja.

Valtioneuvosto pitää komission esittämiä perusviestejä hyvinä. Suomi yhtyy komission näkemykseen siitä, että keskittyminen nyt kasvuun ja työllisyyteen on sopusoinnussa sosiaali- ja ympäristötavoitteiden edistämisen kanssa.

Valtioneuvosto katsoo, että EU:n tulee olla valmis vastaamaan avoimen kansainvälisen kilpailun haasteeseen ja että samalla on panostettava avoimuuteen myös sisämarkkinoilla, jossa jäljellä olevia esteitä tavaroiden, palveluiden, työvoiman ja pääoman liikkuvuudelle on raivattava. Kilpailukyvyn vahvistamisessa on otettava huomioon pitkän aikavälin haasteet, jotka koskevat hyvinvointijärjestelmien rahoitusta ja julkisen talouden kestävyyttä.

Komission laatima erillinen Lissabon-toimintaohjelma on kuitenkin liian laaja ja sisältää toimenpidesuosituksia, jotka ovat osittain päällekkäisiä ja erimitallisia. Eurooppa-neuvoston ei tulisi hyväksyä Lissabon-toimintaohjelmaa sellaisenaan, vaan se tulisi analysoida ja käsitellä Eurooppa-neuvoston jälkeen, jotta siihen voidaan jatkossa sitoutua.

Suomen kannanotossa pidetään hyvänä, että toimielimet velvoitetaan saamaan aikaan lainsäädäntöä keskeisillä sisämarkkina-alueilla. Komission huomioita palveludirektiivin osalta (mm. alkuperämaaperiaatteeseen liittyvät huolet) ja REACH-asetuksen osalta valtioneuvosto pitää oikeina. Suomi pitää REACH-asetuksen käsittelyssä tärkeänä kilpailukyvyn sekä terveyden- ja ympäristönsuojelun kannalta tasapainoisen lopputuloksen saavuttamista mahdollisimman pikaisesti.

Suomi yhtyy komission ajatukseen siitä, että paremmalla sääntelyllä on myönteinen vaikutus taloudelliseen kasvuun, työllisyyteen ja tuottavuuteen. Sen lisäksi, että sääntelyn yksinkertaistamista aktiivisesti jatketaan, on kiinnitettävä myös enemmän huomiota markkinaperusteisten ratkaisujen kehittämiseen vaihtoehtoina sääntelylle. Komission ehdottamat hankkeet ovat kannatettavia. Vaikutusarvioinneissa on tasapuolisesti huomioitava taloudelliset, sosiaaliset ja ympäristövaikutukset.

Suomi painottaa, että riittävä sosiaalisten etuuksien taso ja työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisen mahdollistavat ratkaisut ovat ennakkoehto sosiaaliseen osallisuuteen perustuvien työmarkkinoiden toiminnalle.

Kannanotossa muistutetaan myös terveellisten elinvuosien lisäämisen olevan olennainen tekijä työllisyyden lisäämisessä ja että kysymys ei ole vain terveyspalveluista. Terveysnäkökohdat tulee ottaa huomioon kaikissa politiikoissa. Tämä on kustannustehokkain tapa lisätä terveitä elinvuosia. Erityisesti tulisi ottaa huomioon työolosuhteiden ja työterveydenhuollon rooli terveyden elinvuosien edistämässä.

Kannanotossa pidetään olennaisena tavoitetta kaikkien kansallisten tahojen kytkemisestä mukaan Lissabonia koskevaan päätöksentekoprosessiin. Valtioneuvosto toteaa, että komission esitys ei ole kuitenkaan kaikilta osin selvä ja pohdittavaksi jää, miten uudistus käytännössä toteutetaan. Erityisesti on epätietoisuutta siitä, miten avoimen koordinaation menetelmää uudistetaan. On tärkeää arvioida, miten tietyt relevantit osat avoimen koordinaation prosesseista pidetään jatkossa osana Lissabonin strategiaa.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Eurooppa-neuvoston maaliskuussa 2000 hyväksymän Lissabonin strategian tavoitteena on Euroopan kilpailukykyyn kehittäminen uudistamalla ja vahvistamalla sosiaalista suojelua, taloutta ja työllisyyttä jäsenmaissa. Strategian keskeinen lähtökohta on, että talous-, työllisyys- ja sosiaalipolitiikan samoin kuin ympäristöpolitiikan menestyminen nähdään toisistaan riippuvaisina. Sosiaalipolitiikan alalla päämääränä on sosiaalisen yhteenkuuluvuuden lisääminen nykyaikaisammalla Euroopan sosiaalista mallia, investoimalla ihmisiin ja torjumalla sosiaalista syrjäytymistä. Euroopan sosiaalisen mallin ja sen kehityneiden sosiaalisen suojelun järjestelmien on strategian mukaan tuettava tietoon perustuvaan talouteen siirtymistä. Järjestelmiä on kuitenkin mukautettava aktiivisen hyvinvointiyhteiskunnan osana muun muassa järjestelmien pitkän aikavälin kestävyys turvaamiseksi väestön ikääntyessä, sosiaalisen osallisuuden lisäämiseksi ja laadukkaiden terveyspalveluiden tarjoamiseksi.

Lissabonin strategian välitarkastelu on sosiaali- ja terveyssektorin kannalta merkittävä vaihe. Komission lähtökohtana välitarkastelulle on keskittyminen taloudelliseen kasvuun ja työllisyyteen. Sosiaalinen suojelu jää komission kevätraportissa muutamien mainintojen varaan. Tätä on perusteltu sillä, että keskittymällä kasvuun ja työllisyyteen voidaan varmistaa EU:n taloudellinen kilpailukyky. Keskittyminen johtuu osaltaan luonnollisesti siitä, että näillä sektoreilla EU:n toimivalta on laajempi kuin sosiaalisen suojelun alueella, jossa välineenä suositusten asemesta on avoimen koordinaation menetelmä. Sosiaali- ja terveysvaliokunta korostaa, että sosiaalisella osallisuudella ja laadukkailla terveyspalveluilla on keskeinen vaikutus myös taloudellisen kilpailukykyyn kehitykseen. Vaikka strategian toteuttamisen ensimmäisinä vuosina ei asetetuissa tavoitteissa ole saavutettu toivottuja tuloksia, pitää valiokunta strategian eri ulottuvuuksien tasapainoisen kehittämisen tavoitettavaksi edelleen ensisijaisena, eikä siitä tule luopua.

Strategian seuranta osoittaa hyvin, että maissa, joissa panostetaan sosiaaliseen suojeluun, myös talouden ja työllisyyden kehitys on suotuisampaa. Parhaiten Lissabonin tavoitteiden saavuttamisessa ovat menestyneet Ruotsi, Tanska ja Suomi, joissa on verorahoitteinen hyvinvointijärjestelmä ja laaja julkinen sektori. Siksi sosiaaliselle ulottuvuudelle tulee valiokunnan näemyksen mukaan antaa välitarkastelussa esitettyä suurempi painoarvo ja korostaa sen roolia myös taloudellista kasvua ja kilpailukykyä vahvistavana tekijänä. Lissabonin strategiassa kehoitettiin tehostamaan jäsenmaiden välistä yhteistyötä siten, että vaihdetaan kokemuksia ja hyviä toimintatapoja kehittyneiden tietoverkkojen avulla. Valiokunta toteaa, että yhtenä kokemusten vaihdon kohteena olisi tarpeen arvioida verorahoitteisten ja vakuutusperusteisten hyvinvointijärjestelmien välisiä eroja jäsenmaissa.

Komissio on vastikään julkaissut vuosille 2006—2010 uudistetun sosiaalipoliittisen ohjelman, jonka avulla osaltaan pyritään Lissabonin strategian toimeenpanon tehostamiseen. EU:n sosiaalipoliittisessa ohjelmassa onkin asianmukaisesti tuotu esiin talouden, työllisyyden ja sosiaalisen yhteenkuuluvuuden keskinäinen riippuvuus. Tämän seikan selkeä toteaminen myös Lissabonin strategian välitarkastelussa on valiokunnan käsityksen mukaan välttämätöntä.

Valiokunta pitää oman toimialansa osalta tärkeänä valtioneuvoston kirjelmässä esiin tuotuja palveludirektiivin ja kemikaaliasetuksen valmisteluun liittyviä näkökohtia. Eurooppalaisen ja kansallisen sääntelyn parantamista koskeissa valtioneuvoston kannanotoissa on kiinnitetty huomiota siihen, että lainsäädännön vaikutusarvioinneissa on tasapuolisesti otettava huomioon taloudelliset, sosiaaliset ja ympäristövaikutukset. Valiokunta toteaa, että erityisesti terveysvaikutusten arviointia on kehitettävä osana muita politiikkoja.

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan näkökulmasta keskeisin painotus on valtioneuvoston kirjelmässä esitetty näkemys siitä, että riittävä sosiaalisten etuuksien taso sekä työ- ja perhe-elämän

yhteensovittamisen mahdollistavat ratkaisut ovat ennakkoehto sosiaaliseen osallisuuteen perustuvien työmarkkinoiden toiminnalle. Toimiva ja tasoltaan riittävä sosiaaliturvajärjestelmä luo edellytyksiä joustaviin työmarkkinoihin sopeutumiselle. Valiokunta korostaa, että pyrittäessä uusien työpaikkojen luomiseen ja työllisyysasteen pysyvään nostoon unionissa on välttämätöntä puuttua erityisesti lasten ja nuorten syrjäytymisuhan sekä köyhyyden torjumiseen. Sosiaalisen yhteenkuuluvuuden lisääntymisen tai vähentymisen kannalta on ratkaisevaa se, millainen taloudellisen kasvun malli unionissa valitaan. Tämän vuoksi on erityisen tärkeää, että

sosiaali- ja terveystaloudellinen näkökulma tulee riittävästi huomioon otetuksi myös kauppa- ja kilpailupoliittisessa päätöksenteossa sekä kansallisesti että eurooppalaisella tasolla.

Lausunto

Lausuntonaan sosiaali- ja terveysvaliokunta ilmoittaa,

että valiokunta yhtyy asiassa valtioneuvoston kantaan painottaen edellä esitettyjen sosiaali- ja terveystaloudellisten näkökohtien vahvempaa huomioon ottamista.

Helsingissä 18 päivänä helmikuuta 2005

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Valto Koski /sd
vpj. Eero Akaan-Penttilä /kok
jäs. Sirpa Asko-Seljavaara /kok
Anneli Kiljunen /sd
Marjaana Koskinen /sd
Pehr Löf /r
Aila Paloniemi /kesk
Leena Rauhala /kd

Juha Rehula /kesk
Paula Risikko /kok
Arto Seppälä /sd
Osmo Soininvaara /vihr
Tapani Tölli /kesk
Raija Vahasalo /kok
Erkki Virtanen /vas
Tuula Väättäinen /sd.

Valiokunnan sihteereinä ovat toimineet

valiokuntaneuvos Eila Mäkipää,
valiokuntaneuvos Harri Sintonen.

ERIÄVÄ MIELIPIDE

Valiokunnan kannanotot, perustelujen 3. kappale

Kyseisessä kappaleessa siteerataan vain osittain asiantuntijana kuultua professori Jaakko Kianderia ja annetaan hänen lausunnostaan virheellinen kuva, koska hänen perustelunsa asianomaiselle väittämälle Ruotsin, Tanskan ja Suomen menestymisestä jätetään mainitsematta. Asianomainen kohta olisi pitänyt kuulua seuraavasti:

"Parhaiten Lissabonin tavoitteiden saavuttamisessa ovat menestyneet Ruotsi, Tanska ja Suomi (jos kriteerinä ovat T&K-menot, tulotaso, kasvu ja työllisyys sekä sosiaalinen koheesio).

Näissä maissa, joissa on verorahoitteinen hyvinvointijärjestelmä ja laaja julkinen sektori, niiden perinteiset hyvinvointivaltioinstituutit ja laaja julkinen sektori eivät ole muodostaneet estettä hyvälle taloudelliselle menestykselle."

Helsingissä 18 päivänä helmikuuta 2005

Eero Akaan-Penttilä /kok
Raija Vahasalo /kok

Paula Risikko /kok
Sirpa Asko-Seljavaara /kok